

АКТУАЛІЗУВАТИ ДУХОВНІ СКАРБИ МИНУВШИНИ

Павло Ямчук. Християнський консерватизм: дух, епоха, людина. — Одеса: OIBS, 2001. — 264 с.

Написана на матеріалі української давньої літератури книжка Павла Ямчука — це серйозна і пристрасна розмова про сутність українського світогляду, його принципів і риси й доміанти. Автор прагне актуалізувати в сучасній свідомості духовні скарби давньої минувшини, показати духовно-світоглядні обрії українських митців-мислителів минулого і також — орієнтацію класичного українського консерватизму на сковородинське “духовне золото”. Автор прагне поглянути на консерватизм як на процес формування української еліти, як на джерело християнської національної духовності; суть останньої можна визначити як українську християнсько-консервативну ідею, що її було окреслено, але не реалізовано в епоху Бароко. Адже саме в літературі доби українського пізнього середньовіччя та Бароко зародилась орієнтація на незамулені одвічні джерела, на ранньохристиянський духовний ідеал, на свій шлях до Горнього Царства.

Автор пропонує комплексний аналіз світобачення та поетики українського Середньовіччя та Бароко. Досліджує їх взаємозв’язок на прикладі кількох літературно-філософських дискурсів (лицарсько-мілітарного, релігійного — православного та уніатського), на рівні найяскравіших особистісних феноменів — Івана Вишенського й Петра Могили.

Письменник розглядає проблему в кількох оригінальних ракурсах, зокрема: літературна образність і світсько-політичний пошук консервативного ідеалу Середньовіччя як батьківщини українського консервативного

світогляду; християнський консерватизм і світобачення братських шкіл в Україні XVI—XVII ст.; “Унія ... 1595 року” Іпатія Потія і українське передбачення всесвітньої перспективи; ідеал людини консервативного Середньовіччя в Україні: лицар, чернець, наставник (Петро Могила); сатирико-гумористичний доробок епохи й духовно-консервативна парадигма мислення його творців.

П.Ямчук обстоює використовуване ним поняття “митець-мислитель” стосовно всієї літературно-філософської естетики цієї доби, коли митець завжди був “Більшим, ніж митець”. Конкретний літературний матеріал диктує авторові і способи його дослідження, які подекуди виходять за межі усталених дефініцій і використовують філософський апарат вивчення явища — і щодо експериментатора І.Вишенського, і щодо синтетичної поеми С.Пекаліда з її консервативно-естетичними доміантантами, і щодо оповідань П.Могили про Господні Дива, на думку дослідника, “абсолютно невідчитаних постпросвітницькою традицією” і т.ін.

У контексті консервативної середньовічної особистості розглядає автор тогочасний ідеал консерватизму в західній та східній рецепціях, різноплановість консервативного світобачення у різних типах культур. Дуже цікавий і нестандартний підхід демонструє розділ про несподівані паралелі у світогляді двох мислителів, представників цілковито особливих культурних світів, які мовби ніяк не перетинаються, — Івана Вишенського і ... Лі Бо, славнозвісного китайського поета й мислителя. Насправді ж відкриваються

подібні світоглядні парадигми, що іще раз засвідчує єдність духовних змагань людства на шляху пошуку ідеалу людини і гідної моделі людської поведінки.

Тут і повернення до минувшини як свого роду модель порятунку світу від хибного шляху, відродження засадничих духовних цінностей. І причетність обох митців до іншої духовно-свідомісної вітчизни, ніж епоха, в яку їм довелося жити, – світ “не піймав” їх, як і Сковороду. І явний профетизм – призначення бути вісником для світу. І протиставлення митця-аскета “владам світодержця тьми світу цього”.

Книжка написана зацікавлено й жваво,

пройнята бажанням “пыль веков от хартий отряхнуть”. Перейнятий ідеєю захисту духовного простору людини в сучасному світі, автор резюмує: “Можна лише нагадати висловлену колись думку С.Аверинцева та М.Бахтіна про “пророщування зерна”, зароненого в інший час, у сьогоднішню епоху. Зерно християнського консерватизму, відкрите українськими митцями-мислителями у середньовічну епоху, має, на наш погляд, добрі перспективи в сучасності. Треба лише пригадати той спадок і цим зерно проростити”.

Михайлина Коцюбинська

ПОДОРОЖІ У СВІТ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Валентина Соболев. 3 глибини віків. Вивчення давньої української літератури в школі. Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський, 2002. – 212 с. Валентина Соболев. 12 подорожей в країну давнього письменства. – Донецьк, 2003. – 156 с.

Вивчення давньої української літератури в школі, як і у вузі, залишається сьогодні одним із найскладніших питань. Перш за все ця складність зумовлена специфікою матеріалу нашого давнього письменства. Зрозуміти тексти творів епох Середньовіччя, Ренесансу і Бароко складно як учневі, так і студентові. Програма з української літератури для 11 класу завершується літературою сучасного періоду. Треба зауважити, що напрацювання з даного періоду є, і вони досить вагомі. Наприклад, нещодавно побачив світ новий підручник з української літератури для 11 класу професора Г.Семенюка. Натомість значно складніше з літературою давньою. Нових праць обмаль. Учителі працюють за старими підручниками. А література, наприклад, Київської Русі, як і інших давніх епох, потребує суттєвого переосмислення та дослідження нових феноменів.

Вузівські курси з історії української літератури починаються з давньої літератури. Вчорашнім учням складно сприймати цей матеріал, бо він справді-таки важкий, потребує знання теорії літератури,

культурології, історії і т.ін. Цей матеріал значно легше сприймався б студентами старших курсів. Тут треба відзначити позитивний крок у даному напрямку, зроблений Інститутом філології Київського університету імені Тараса Шевченка. Так, на третьому курсі для українського відділення читаються нормативні курси на матеріалі давньої літератури, ініційовані кафедрою історії української літератури та шевченкознавства: “Історичний прагматизм літератури Київської Русі” і “Полеміка в українській літературі”.

Викладач вузу зацікавлений у тому, аби сприйняття матеріалу давньої літератури студентом-першокурсником було динамічним і творчим. Безперечно, що без належної шкільної підготовки це неможливо. Нині, коли маємо кілька нових праць із давньої літератури (наприклад, нова книжка О.Мишанича “На переломі”, О.Сліпушко “Софія Київська. Українська література Середньовіччя: доба Київської Русі (X–XIII ст.)”, хрестоматія з критичними матеріалами про літературу Середньовіччя

Слово і Час. 2003. № 12